

DOI:10.28925/2664-2069.2020.2.2

УДК: 37:796.03

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СПОРТУ

Імас Євгеній^{1(AEF)}, Ярмолюк Олена^{2(AEF)},
Білько Богдан^{3(BCD)}, Ши Шеньвень^{1(BCD)}

¹ Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ, Україна

² Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

³ Академія футбольного клубу «Шахтар», м. Київ, Україна

Внесок автора: А – концепція та дизайн дослідження; В – збір даних;
С – аналіз та інтерпретація даних; D – написання статті;
Е – редагування статті; F – остаточне затвердження статті

Анотація

Актуальність. Гармонійний розвиток людства передбачає збереження здоров'я та підтримку морально-психологічного клімату населення. Рішення цих завдань не можливе без дбайливого ставлення до довкілля, раціонального споживання природних ресурсів. Тому одним з найбільш важливих напрямів природоохоронної діяльності багатьох спортивних організацій є екологічна освіта. Важливість цього напрямку відображається у різних екологічних програмах, які активно впроваджують міжнародні та національні спортивні організації наприкінці ХХ – початку ХХІ століть.

Мета – визначити зміст і компоненти екологічної освіти, як складової сталого розвитку спорту.

Матеріал і методи: аналіз літературних джерел, документів у мережі Інтернет, моніторинг екологічного контенту в ЗМІ, системно-функціональний аналіз.

Результати. У контексті нашого дослідження особливу увагу приділено формуванню екологічного світогляду як особливої форми світосприйняття, характерними ознаками якої є узагальнена система принципів, поглядів, екологічних знань, цінностей, оцінок, переконань, практичних настанов, що визначають місце людини у світі, її життєву позицію, спосіб поведінки та програму дій у системі «природа–людина–суспільство». Встановлено, що процес формування екологічного світогляду доцільно розглядати з трьох позицій: освіта, виховання і просвіта. Внаслідок проведених досліджень виявлено, що подальший розвиток олімпійського руху передбачає формування відповідної природоохоронної інфраструктури спорту, екологічно орієнтованого світогляду фахівців галузі фізичної культури і спорту, вивчення й адаптацію принципів сталого розвитку для сфери олімпійського спорту України.

Висновки. Міжнародний та національний досвід свідчить про високу ефективність формування еколого-орієнтованого світогляду молоді під час

проведення спортивно-масових заходів. Зі свого боку це створює передумови для високої творчої самореалізації, фізичної працездатності, навчальної, трудової та громадської діяльності, психологічного комфорту, найбільш повно розкривається психофізіологічна здатність особистості, активізується процес її самовдосконалення.

Ключові слова: сталий розвиток, світогляд, екологічна освіта, еко-спорт.

ECO-EDUCATION IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SPORT

Imas Yevheniy¹, Yarmoliuk Olena², Bilko Bohdan³, Shi Shengwen¹

¹*National Univeristy of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine*

²*Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine*

³*Academy of Football club 'Shakhtar', Kyiv, Ukraine*

Abstract

Introduction. Harmonious development of humanity is to transfer health care and improve the moral and psychological climate of people. Reaching these targets is not possible without a daisy-chaining to nature, rational use of natural resources. One of the most important aspects of the eco-friendly activity of sports organizations is an environmental education. Implementation of various environmental programs by international and national sports organizations throughout the world is clearly showed its importance.

Aim is to find out the core structure and components of environmental education, as a fundamental of sustainability of sports.

Material and methods: analysis of literary sources, documents in the Internet, monitoring of ecological content in the mass media, system-functional analysis.

Results. In the context of our research, special attention has been given to the creation of eco-friendly mindset as a special form of perception, the characteristic signs of such a perception, the system of principles, views, ecological knowledge, values, assessments, activities in the system "Nature – Person – Society". Eco-friendly mindset has been stated to be viewed from three sides: training, education, and enlightenment. As a result of research it was found that the further development of the Olympic movement involves the formation of appropriate environmental infrastructure of sports, environmentally oriented worldview of specialists in physical culture and sports, study and adaptation of the principles of sustainable development for Olympic sports in Ukraine.

Conclusions. International and national experience is provided to indicate the high efficiency of the creation of eco-friendly mindset of young people while participating in sports events. In its turn, it changes mind for high creative self-realization, physical growth, social efficiency, psychological health of the personality.

Keywords: sustainability, eco-friendly mindset, ecological education, eco-sport.

Вступ. У ХХІ столітті спортивна спільнота відіграє активну роль у розв'язанні екологічних проблем. Більшість науковців [3, 9, 17, 20, 27] погоджуються з фактом, що спорт

тісно пов'язаний з природою. Для спортсменів украї важливим є чисте довкілля. До того ж, низка видів спорту безпосередньо пов'язані з навколишнім середовищем, яке не

лише слугує джерелом натхнення, а й визначає рівень світових рекордів.

Очевидно, що гармонійний розвиток людства передбачає збереження здоров'я та піклування про морально-психологічний клімат населення. Розв'язання цих завдань не можливе без дбайливого ставлення до довкілля, раціонального споживання води й природних ресурсів. Тому одним з найважливіших напрямів природоохоронної діяльності багатьох спортивних організацій та безпосередньо Національних олімпійських комітетів (далі – НОК) є екологічна освіта. Важливість цього напрямку відображається у різних екологічних програмах, які активно впроваджуються міжнародними та національними спортивними організаціями в останні роки.

Найвагоміший вклад у міжнародний досвід розв'язання екологічних проблем у спорті внесли автори, як-от С. Полієвський [9], S. Anastasiadis [19], L. Dacosta [20], J. Karamichas [24], B. McCullough, T. Kellison [27] та інші.

Автори Є. Імас, С. Футорний, О. Циганенко, О. Ярмлюк [3] вважають, що екологію спорту можна одночасно розглядати у двох напрямках: як один з нових галузевих розділів екології спорту, та як нову галузеву екологічну науку. На думку О. Циганенко, Н. Склярової [17], основна мета екології спорту як науки та напряму практичної діяльності полягає в екологізації діяльності у галузі спорту, тобто це процес розвитку природоохоронної діяльності в галузі ФКіС, впровадження принципів і положень загальної екології у практичну

діяльність фізкультурно-спортивних організацій.

Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) стверджує, що екологічна освіта є життєво важлива для транслювання поваги до природи серед громадян і підвищення суспільної екологічної свідомості. ЮНЕСКО акцентує на ролі екологічної освіти в забезпеченні майбутнього розвитку та якості життя шляхом охорони довкілля, подолання бідності, мінімізації нерівності та забезпечення сталого розвитку [29].

Екологічна освіта висвітлюється у роботах І. Бондаря [1], А. Садовенко, Л. Масловської, В. Середи, Т. Тимочко [13], А. Lewin-Benham [25]. Варто зазначити, що в дослідженнях нереалізований системний підхід до аналізу екологічної освіти в контексті сталого розвитку спорту на національному рівні. Детального наукового аналізу потребує вивчення змісту і компонентів екологічної освіти фізкультурно-спортивних організацій, як явища, обумовленого не тільки внутрішніми потребами олімпійського руху, а й, насамперед, вимогами сучасного суспільства.

Зв'язок роботи з важливими науковими програмами або практичними завданнями. Дослідження проводилось у межах теми «Олімпійська освіта в системі навчально-виховного процесу підростаючого покоління» згідно Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр., що виконується в лабораторії олімпійської освіти в Національному

університеті фізичного виховання і спорту України. Роль автора полягає в обґрунтуванні доцільності впровадження екологічної освіти в систему олімпійської освіти в Україні.

Мета роботи – визначити зміст і компоненти екологічної освіти як складової сталого розвитку спорту.

Матеріал і методи дослідження: аналіз літературних джерел, документів в мережі Інтернет, моніторинг екологічного контенту у засобах масової інформації, системно-функціональний аналіз.

Результати дослідження та їх обговорення. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, здоровий спосіб життя складається з трьох складових: фізичне виховання і спорт, раціональне харчування, відповідальність кожного за підтримання власного здоров'я [30]. У працях багатьох вчених, зокрема В. Латкіна, Т. Рудєєвої, А. Скібіцької [4] висвітлюються різні складові здорового способу життя людини, яке на нашу думку, передбачає не лише сприятливі матеріально-побутові аспекти та звички особистості, а й формування її світогляду (рис. 1).

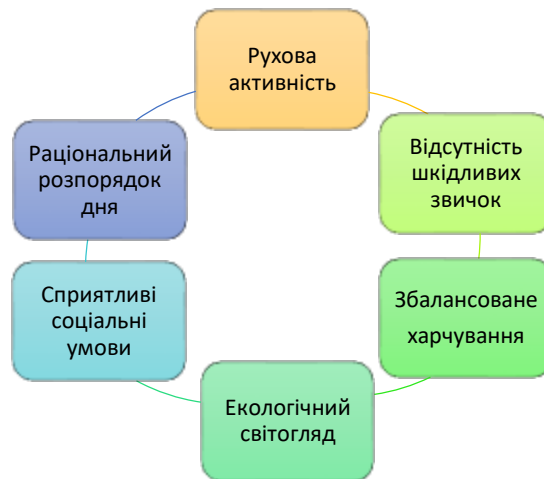

Рисунок 1. Основні складові здорового способу життя людини

Світогляд постає як система поглядів на об'єктивний світ і місце у ньому людини, на ставлення людини до навколишнього середовища і самої себе, а також обумовлені цими поглядами основні життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності,

ціннісні орієнтації (рис. 2). Тож, І. Надольний [5], І. Хайрулліна [16] аналізують світогляд як систему поглядів, яка визначає загальну спрямованість діяльності і поведінки людини та є найвищим синтезом знань, практичного досвіду та емоційних оцінок.

Рисунок 2. Світогляд особистості (за В. Шинкарук [15])

У контексті нашого дослідження особливої значущості набуває проблема формування екологічного світогляду як певної форми світосприйняття, характерними ознаками якої є система принципів, поглядів, екологічних знань, цінностей, оцінок, переконань, практичних настанов, що визначають місце людини у світі, її життєву позицію, спосіб поведінки та програми дій у системі «природа–людина–суспільство» (рис. 3). Якщо людина розуміє від чого саме залежить певний розвиток (від екологічного до духовного рівнів), їхня взаємозалежність та формування системи, яка отримала назву сталого

розвитку, формується певний світогляд.

На думку провідних вчених [2, 13], чільним пріоритетом на шляху до сталого розвитку є формування в суспільній свідомості уявлення про природу як естетичну й морально-етичну цінність, формування адекватної екологічної поведінки. Підхід який ґрунтується на конкретних результатах до зростання добробуту й екологічної стійкості передбачає формування екологічної культури як засіб поширення екологічної освіти і виховання, посилення інформування населення щодо екологічних питань.

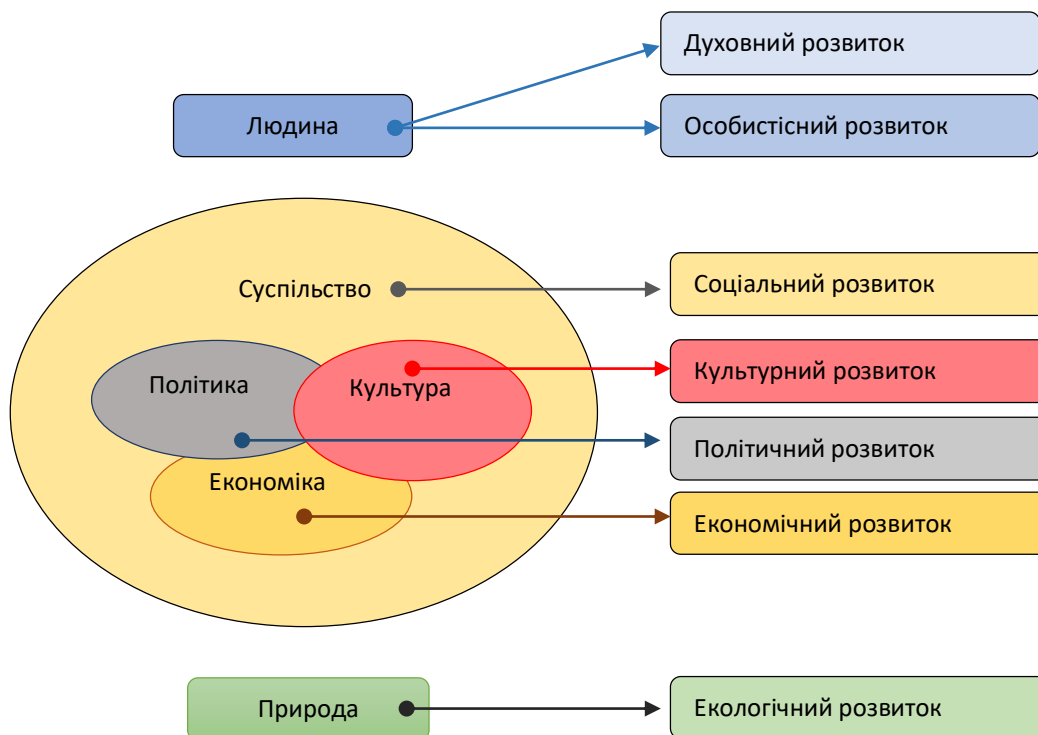

Рисунок 3. Екологічний світогляд особистості в системі «природа–суспільство–людина»

Як зазначено в Олімпійській хартії [6], в системі міжнародного олімпійського руху визначається відповідальність і турбота про охорону навколишнього середовища, дотримання екологічних принципів розвитку спорту та проведення

Олімпійських ігор відповідно до екологічних стандартів. У соціальному контексті сталий розвиток впливає на:

- формування екологічної культури населення шляхом залучення до

фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності;

- підвищення рівня екологічної свідомості населення країни шляхом проведення великих спортивних заходів, як-от Олімпійські ігри, чемпіонати світу та Європи;
- формування екологічно орієнтованого світогляду молоді, залучаючи їх до освітніх програм під егідою МОК, НОК, міжнародних громадських та екологічних організацій;
- розвиток інфраструктури спорту, впровадження екологічних норм і стандартів експлуатації спортивних споруд;
- створення нового іміджу фізкультурно-спортивних організацій, який буде пов'язаний з піклуванням про навколишнє середовище та застосування інноваційних природоохоронних технологій;

Процес формування екологічного світогляду особистості доцільно розглядати з трьох позицій: освіта, виховання і просвіта. *Екологічна освіта* – це неперервний процес засвоєння цінностей і понять, які спрямовані на формування умінь і стосунків, важливих для осмислення і оцінки взаємозв'язків із навколишнім середовищем. Варто зазначити, що екологічна освіта – це сукупність складових, як-от екологічні знання, екологічне мислення, екологічний світогляд, екологічна етика, екологічна культура [1]. Але не лише знання ведуть до еколого-відповідної поведінки.

Прикметно, що одним з важливих векторів упровадження сталого розвитку сфери фізичної культури і

спорту є формування екологічної культури населення шляхом:

- дбайливого ставлення до використання природних ресурсів під час занять руховою активністю;
- особистої відповідальності перед суспільством за створення і збереження сприятливого навколишнього середовища під час організації та проведення фізкультурно-оздоровчих занять, спортивно-тренувальної діяльності і спортивно-масових заходів, а також у процесі виробництва і продажу продукції спортивної індустрії;
- усвідомленого виконання екологічних правил і вимог.

Основною метою екологічної освіти, на думку вчених [1, 3, 13], є формування екологічної культури окремих осіб і суспільства загалом, формування навичок, фундаментальних екологічних знань, екологічного мислення і свідомості, що ґрунтуються на ставленні до природи як універсальної та унікальної цінності. Екологічна освіта, з одного боку, має бути самостійним елементом загальної системи освіти, а з іншого – виконувати інтегративну роль у всій системі освіти.

До основних ланок формування екологічної культури населення належать:

- екологічна просвіта;
- дошкільна, шкільна і позашкільна екологічна освіта;
- спеціальна освіта на базі навчальних закладів;
- професійна перепідготовка і підвищення кваліфікації керівників і фахівців

фізкультурно-спортивних організацій;

- проведення наукових досліджень і поширення екологічних знань.

Нині одним з питань, які найбільше турбують сучасне суспільство, є екологія та забруднення навколишнього середовища, що пов'язані з проведенням масштабних спортивних змагань. Перевиробництво і постійне зростання масштабів споживання в спортивній індустрії – є ще однією проблемою, яка викликає побоювання у багатьох країн, оскільки промислове виробництво спричиняє забруднення навколишнього середовища і перевитрати енергії.

Майже всі спортивні підприємства постійно впроваджують інноваційні рішення щодо підвищення ефективності і одночасно зниження витрат енергії. Впровадження інноваційних питань щодо підвищення ефективності та зниження витрат у межах екологічних програм активно підтримується на державному рівні. Так, ще у 2005 році уряд Швеції ввів податкові пільги для енергоємних галузей – в обмін на розробку ними заходів щодо зниження енергоспоживання. Мета уряду полягала у розробці проектів, зокрема в спортивній індустрії, завдяки яким у 2020 році споживання енергії зробили на 20% ефективнішим в порівнянні з 2008 роком [18].

Більше 99% сміття в Швеції переробляється і застосовується повторно тим чи іншим способом. Цей феномен вже назвали «шведською революцією ресайклінгу» [18]. Жодній іншій країні в світі поки не вдалося так наблизити мрію про безвідходне виробництво та

забезпечити чистоту поверхневих вод і озонового шару. Це позитивно впливає на проведення занять на відкритому повітрі та створення умов для еко-спорту.

Якщо врахувати, що в середньому кожен мешканець планети виробляє кілька тон побутового сміття в рік, то дане спостереження дає змогу спрогнозувати, якою може стати планета за кілька років, якщо не вживати спеціальних заходів. Швеція входить до тих країн, яким вдалося досягти успіху в галузі утилізації та переробки сміття. Тільки 0,7% побутових відходів у Швеції утилізується шляхом поховань на спеціальних полігонах, водочас у Євросоюзі цей показник становить цілих 34% [18].

Екологічна освіта посідає в даному контексті одне з перших місць у світі. Так, у більшості європейських сімей в будинку є кілька контейнерів для різного типу сміття. На території спортивних споруд та під час проведення спортивних змагань обов'язково встановлюються декілька контейнерів для сміття. Важливість сортування сміття настільки закріпилася в свідомості європейців, що більшість жителів роблять це на підсвідомому. За організацію збору сміття та його утилізацію відповідають муніципалітети. До їхніх обов'язків також належить інформування мешканців про правила і можливості утилізації побутових відходів.

Ще один спосіб, за допомогою якого Швеція намагається розв'язати екологічні проблеми, – застосування інноваційних екологічних рішень. Уряд країни інвестував вже понад 400 млн крон в дослідження і розробки в

галузі екології та захисту навколишнього середовища. Серед найвідоміших розробок – біопаливо, інтелектуальні електромережі, а також збір і зберігання вуглецю. У 2019 році витрати на наукові дослідження і розробки становили 3,3% ВВП, що є четвертим за величиною показником в Організації економічного співробітництва і розвитку [18].

Турбота про чистоту повітря змусила шведів шукати шляхи заміни пального і бензину. Альтернативними джерелами палива, які набули значного поширення в Швеції, є біопаливо, що отримується з харчового і органічного сміття, електрика і етанол. Багато шведських підприємств, а також майже всі державні установи міняють автопарк, а саме відмовляються від авто на горючих видах палива та опановують нешкідливі для природи електромобілі. По суті, майже всі міські та міжміські автобуси споживають біопаливо й етанол. Це лише деякі заходи, за допомогою яких Швеція прагне вивести горючі гази з обігу і сприяти очищенню повітря від шкідливих вихлопів. Завдання знизити викиди парникових газів на 40% до 2020 року, як порівняти з 1990 роком, і повністю позбутися шкідливих видів палива до 2030 року входить до пріоритетних завдань екологічної політики Швеції [18].

Низка вище зазначених екологічних програм визначає рівень культури, свідомості й обізнаності населення в питаннях важливості охорони навколишнього середовища, оскільки для впровадження подібних проектів населення має бути готове ментально.

Не менш значущим завданням є процес екологічної освіти населення. Нині у світовій спільноті немає великого запасу часу для впровадження і реалізації природоохоронних проектів. Сучасне суспільство відрізняється швидкістю виробництва і споживання, причиною чого є технологічний прогрес у всіх сферах життєдіяльності. Саме тому екологічна освіта має відрізнятися оперативністю і загальнодоступністю.

Визнаючи роль природних факторів в освітніх, оздоровчих і спортивних процесах, можна також помітити, що зв'язок між спортом, фізичною культурою і довкіллям розвивалася з плином часу. В середині ХХ століття Міжнародна федерація фізичного виховання в Всесвітньому маніфесті з фізичного виховання (1973 р.) зазначила його «компонентом освіти, який систематично використовує фізичні навантаження і вплив природних компонентів: повітря, сонця, води як особливих засобів, що використовується в фізичному вихованні для розширення засобів фізичної активності» [22].

Тридцять років потому ця ж організація, адаптуючись до нових соціальних, спортивних та екологічних реалій, розширила сферу впливу фізичної культури в своєму новому маніфесті (2000 р.), додавши відносини між фізичною культурою і туризмом: «Туризм може стати дорогою до сталого розвитку, а не до руйнування природних територій» [22], зокрема між фізичною культурою і навколишнім середовищем, відповідно до Порядку денного на ХХІ століття Конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього

середовища і розвитку, що відбулася в Ріо-де-Жанейро в 1992 році.

Програма ООН з охорони навколишнього середовища визначає, що «всі особи, відповідальні за будь-які прояви фізичної культури, повинні вносити ефективний внесок в розвиток здорового співіснування з довкіллям без будь-яких негативних наслідків, включаючи використання коштів, призначених для цієї мети, і устаткування, яке переважно піддається переробці без забруднюючих матеріалів» [12]. У контексті фізичного виховання поняття «природні зони використання» поширилося на «турботу про природні території» в зв'язку з їх екологічною цінністю і необхідністю їх захисту [11].

Результати проведеного моніторингу екологічного контенту у засобах масової інформації дають підстави стверджувати, що висвітлення взаємозв'язку природи і людини має бути переглянуто. В освітньому середовищі, в процесі зміни глобального сприйняття відносин з природою, має бути запропоновано нове педагогічне бачення екологічного питання, перехід від «навчання за допомогою довкілля» до «навчання для довкілля», яке формує адекватну поведінку щодо навколишнього середовища.

З 2011 року уряд Непалу впроваджує проекти для боротьби з накопиченням відходів на горі Еверест. Уряд об'єднав свої зусилля з альпіністськими асоціаціями, армією і місцевими екологічними організаціями з метою організації спеціальної експедиції на Еверест для очищення забруднених ділянок найвищої гори світу. На експедицію

покладалося завдання зібрати 10 тон сміття за 45 днів. 3 тони сміття група збрала вже перші два тижні [28]. Для екологічної акції було залучено авіацію у вигляді військових гелікоптерів.

Наступним етапом програми очищення Евересту було ведення в 2014 році «депозиту» для альпіністів. Уряд Непалу, зокрема Міністерство туризму, прийняв рішення очистити Еверест силами туристів. Кожен турист був зобов'язаний принести в базовий табір не менше 8 кг сміття, не враховуючи свій власний. Перед початком проходження туристичних маршрутів на Евересті кожен альпініст мав внести депозит в розмірі \$4000, який повертався після прибуття до базового табору, у якому туристи як доказ демонстрували зібране під час маршруту сміття [28]. Зі свого боку, Китай заборонив непрофесійним альпіністам підніматися на гору Еверест, аби знизити негативний вплив на навколишнє середовище.

Починаючи з 1970-х років, міжнародний спортивний і олімпійський рух привертає особливу увагу на вплив спорту на довкілля, формуючи екологічне мислення в індустрії спорту. У 2001 році на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, що відбувся в Йоганнесбурзі (Південно-Африканська республіка), обговорювалися користь і недоліки Олімпійських ігор в аспекті екологічності та проблем сталого розвитку. На саміті розглядалося гасло «спортивний шанс миру», що ознаменувало остаточне затвердження екологічності спорту як основну концепцію «зелених» Олімпіад.

Спортивні змагання стали застосовувати для того, аби

привернути увагу до екологічних проблем міжнародного масштабу, для проведення досліджень та формування гармонійних відносин між суспільством, спортом і навколишнім середовищем. Це призвело до виникнення нового поняття «екологія спорту», спрямованого на побудову взаємозв'язку фізичного, культурного та природного середовища, гармонізацію та розвиток спортивної спільноти, що розкриває екологічність спортивного руху в природі [3]. Зі свого боку це впливає на здоров'я людини і відображає турботу про довкілля та суспільство, зокрема цінності та культуру Олімпізму.

Дослідження питань екології в спорті дає змогу виокремити екологічні види спорту – низку видів спорту, які передбачають безпосередню взаємодію з природним середовищем, де розкривається філософія і спортивно-екологічне мислення, що формують спортивну еко-систему. Зі свого боку, спортивна еко-система буде розкривати всі аспекти взаємодії спорту та навколишнього середовища. Визначення екологічних видів спорту дає змогу надати екологічній освіті доступності для населення і стійкості в свідомості суспільства.

Формування екологічного світогляду людини відбувається під впливом навколишнього середовища і насамперед у процесі практичної діяльності. Екологічну освіту доцільно реалізовувати за допомогою програм навчання для дітей, починаючи з дошкільного віку шляхом застосування адекватних засобів навчання. Крім освітніх проектів, як рекомендує А. Lewin-

Benham [25] варто організувати створення та випуск розвивальних настільних дитячих ігор, рухливих ігор, які відображали б ідею турботи про довкілля. За допомогою гри вже в дитячому віці доцільно формувати звичку сортувати сміття як важливий чинник масштабних екологічних проектів, що реалізуються на урядовому рівні.

Наступним етапом є створення освітнього фізкультурно-оздоровчого екологічного середовища на етапі шкільного розвитку. Воно має містити практичні позакласні заняття фізкультурно-оздоровчими екологічними видами діяльності за змістом і формою, які орієнтують учнів на:

- взаємозв'язок діяльності людини і стану екосистем;
- відповідальне ставлення до довкілля;
- розвиток екологічних майданчиків для фізкультурно-оздоровчих занять;
- виховання і стійкість екологічної етики щодо спорту.

Вищевказані напрями можна реалізувати за допомогою створення навчального курсу з екологічних видів спорту, зокрема туризм, трекінг, сплав на байдарках тощо. Освітній курс з еко-спорту може стати одним з основних каналів поширення екологічної інформації для молоді, навчання про поводження з природними ресурсами, донесення важливості філософії екологічних видів спорту, сприяння процесу глибшої свідомості населення та сталого розвитку спорту. Так, у багатьох країнах молодь залучається до екологічних акцій, мета яких полягає у піклуванні про довкілля,

збереження та відновленні екологічного балансу на певній території.

Одним з прикладів формування екологічного світогляду молоді може слугувати діяльність ЮНЕП, яка створила табір «Мрія» для прихильників природи та спорту, у якому проходять підготовку діти, що мешкають в одному з бідних районів у Найробі (Кенія). У таборі навчаються одночасно понад 300 дітей, які крім занять фізичною культурою та змагань із видів спорту, знайомляться із формами охорони довкілля, приймають участь в природоохоронних акціях та навіть у естафеті зі сортування побутових відходів [26].

За результатами досліджень встановлено ефективність залучення молоді до фізкультурно-спортивних заходів з метою формування екологічно-орієнтованого світогляду. Так, Організаційний комітет літніх Юнацьких олімпійських ігор, що відбувалися у 2018 році у Буенос-Айресі (Аргентина), розробив масштабну освітню програму з екологічної освіти для школярів та студентської молоді під час проведення олімпійських змагань (рис. 4). Діти брали участь у спортивних заходах у «Зеленому» олімпійському парку, освітніх проектах з біології та природознавства.

Рисунок 4. Освітні еко-програми для молоді на літніх Юнацьких Олімпійських іграх у 2018 р. (Буенос-Айрес, Аргентина)

Також важливу роль у формуванні екологічного світогляду молоді відіграє участь у Всеукраїнському спортивно-масовому заході серед дітей «Олімпійське лелечення», яке щороку проводить НОК України, починаючи з 2011 р. Захід спрямований на реалізацію одного із важливих напрямів діяльності Міжнародного олімпійського комітету – заохотити дітей та молодь у всьому світі

долучитись до спорту, сприйняти його філософії, жити за олімпійськими цінностями – дружба, досконалість та взаємоповага, а також залучення дітей і молоді до активних занять фізичною культурою та спортом, адаптуючи до здорового способу життя. Так, у 2019 році до заходу долучилось понад 70 тисяч учнів віком 12-14 років із понад п'яти тисяч шкіл усіх регіонів країни [7].

Ще одним яскравим прикладом національного масштабу, впровадженням Спортивною студентською спілкою України спільно з Міністерством освіти і науки України, та комісією «Спорт та навколишнє середовище» НОК України, є Всеукраїнських забіг серед студентської молоді «Зелена миля». Одночасно об 11:00 в усіх регіонах України на центральних вулицях міст, селищ або паркових зонах та стадіонах здійснено забіг студентів закладів вищої освіти на дистанцію – одна миля (одна тисяча шістсот дев'ять метрів). У 2020 році в акції взяли участь 30 тисяч студентів із майже 300 закладів освіти України. Зокрема, у Києві бігла 1000 студентів із різних закладів вищої освіти столиці [10].

З метою розробки теоретичних основ сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Національному університеті фізичного виховання і спорту України проводяться наукові дослідження. У 2018 році на кафедрі спортивної медицини відкрито магістратуру за спеціалізацією «Екологія спорту». Студенти за період навчання зможуть отримати фундаментальні знання про основні положення екології як науки, системи охорони навколишнього середовища, методології екологічного менеджменту та маркетингу в спорті, екологічної медицини і функціонування внутрішніх систем організму з урахуванням специфіки сфери фізичної культури і спорту. Також студенти на освітньому рівні «Бакалавр» отримують знання про особливості природоохоронної діяльності в спорті в межах

дисциплін, як-от «Історія олімпійського руху», «Актуальні проблеми сучасної фізичної культури і спорту», «Менеджмент спортивних споруд».

Формуючи нову концепцію еко-спорту і підвищуючи екологічний рівень спортивної освіти, доцільно:

- гармонійно об'єднати поняття «людина», «спорт», «навколишнє середовище»;
- дослідити і побудувати систему спортивних курсів по екології, здійснити оновлення змісту навчання;
- адаптувати методи і засоби навчання фізичного виховання під екологічний курс;
- розробити нові продукти педагогічної діяльності в галузі екології.

Загалом школа має направляти учнів на шлях здорового способу життя та дбайливого ставлення до навколишнього середовища, відродити активний інтерес до спортивного туризму і рухової активності відповідно до фізичних і психологічних характеристик учнів, намагатися знизити шкідливий вплив, який завдає спорт, певні види спортивних технологій та продукти спортивної індустрії.

Етап розвитку екологічної освіти шляхом її впровадження в програми закладів вищої освіти включає в себе розширення вже засвоєних умінь і навичок. Даний підхід передбачає практичне навчання взаємодії з навколишнім середовищем, а також з іншими засобами фізичної культури, рекреації, туризму.

Розв'язуючи спільні завдання, учні допомагають один одному, що дозволяє поліпшити взаєморозуміння

між собою, розкриває якості як-от співпереживання та взаємопідтримку. Екологічна освіта сприяє просуванню ідеологічного і морального вдосконалення молоді, сприяє розвитку працьовитості та почуття відповідальності. Екологічна освіта засобами фізичної культури розкривається шляхом організації таких заходів як розбивка таборів для збору сміття, піші походи, підготовка і очищення спортивних майданчиків для подальшої їх експлуатації, проведення змагань з екологічних видів спорту або які безпосередньо пов'язані з природним середовищем, наприклад, водних.

Беручи участь у даних заходах студенти, крім отримання сучасної освіти, можуть отримати і розширити знання з екології, підвищити екологічну відповідальність, розвинути відповідні моральні якості, що дає змогу проявити почуття турботи про навколишнє середовище і зберегти природні ресурси.

Висновки.

Утворення НОК України має неабияке історичне значення для українського спорту. Наслідком утворення цієї організації стала можливість самостійного керівництва розвитком олімпійського руху в країні, налагодити безпосередні контакти з МОК, міжнародними спортивними федераціями та участі самостійними командами в Олімпійських іграх. Україна отримала право розпоряджатися коштами, відповідно до програми «Олімпійська солідарність», укладати контракти зі спонсорами, а одержані кошти спрямовувати на реалізацію екологічних проектів, охорону

довкілля та впровадження концепції сталого розвитку в спорті.

В результаті проведених досліджень встановлено, що подальший розвиток олімпійського руху передбачає формування відповідної природоохоронної інфраструктури спорту, екологічно орієнтованого світогляду фахівців галузі фізичної культури і спорту, вивчення й адаптацію принципів сталого розвитку для сфери олімпійського спорту України.

Міжнародний та національний досвід свідчить про високу ефективність формування еколого-орієнтованого світогляду молоді під час проведення спортивно-масових заходів, що дає змогу створити передумови для високої творчої самореалізації, фізичної працездатності, навчальної, трудової та громадської діяльності, психологічного комфорту, найбільш повно розкривається психофізіологічна здатність особистості, активізується процес її самовдосконалення.

Перспективи подальших досліджень. Моніторинг діяльності Комісії «Спорт та навколишнє середовище» НОК України та Олімпійської академії України щодо впровадження еколого-просвітницьких проектів дозволить поглибити теоретичні знання щодо впровадження концепції сталого розвитку в Україні та створити систему екологічної освіти в спорті в Україні.

Література:

1. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / за ред. О. І. Бондаря. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 228 с.
2. Імас Є, Шинкарук О. Сталий розвиток та спадщина в глобальному середовищі: екологія і спорт. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2018;3:110-9.
3. Імас ЄВ, Циганенко ОІ, Футорний СМ, Ярмолюк ОВ. Екологія спорту: монографія. К.: Національний університет фізичного виховання і спорту України, вид-во «Олімп. л-ра», 2018. 256 с.
4. Латкін ВВ, Рудеева ТВ, Скібіцька АВ. Основні принципи здорового способу життя студентів: навч.-метод. посіб. Краснодар, 2004. 113 с.
5. Надольний ІФ. Світогляд – ключова проблема пізнання та діяльності людини. *Вісник НАДУ при Президентові України*, 2015; 4:50-4.
6. Олімпійська хартія. 2 серпня 2016 року. International Olympic Committee. Lausanne, Switzerland. Доступно: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olympic-charter/>
7. Офіційна сторінка «Олімпійське лелеченя: НОК України», [Інтернет] 2019. Доступно: <http://lelechenya-noc.org/archives/3793>
8. Охорона довкілля – турбота кожного. Олімпійська Академія України [Інтернет]. 2020. Доступно: <http://oau-ukr.com/diialnist-oau/olimpiiskyi-sport/okhorona-dovkillia.html>
9. Полиевский СА. Спортивная экология: Учебник. М.: Инфра-М, 2017. 256 с.
10. Спорт та навколишнє середовище НОК України [Інтернет]. 2020. Доступно: <http://noc-ukr.org/about/structures/commissions/environment/regulation>

References:

1. Ecological education for sustainable development in questions and answers: scientific and methodical manual for teachers / ed. OI Bondar. Kherson: Grin' D.S., 2015. 228 p. Ukrainian
2. Imas Ye, Shinkaruk O. Sustainable development and heritage in a global environment: ecology and sports. *Theory and methods of physical education and sports*. 2018;3:110-9. Ukrainian
3. Imas EV, Tsyganenko OI, Futorny SM, Yarmolyuk OV. Ecology of sport: monograph. K.: National University of Physical Education and Sport of Ukraine, publishing house Olympic literature, 2018. 256 p. Ukrainian
4. Latkin VV, Rudeeva TV, Skibitskaya AV. Basic principles of a healthy lifestyle of students: textbook. Krasnodar, 2004. 113 p. Ukrainian
5. Nadolnyi IF. Worldview is a key problem of human cognition and activity. *Bulletin of NAPA under the President of Ukraine*, 2015;4:50-4. Ukrainian
6. Olympic Charter. August 2, 2016. International Olympic Committee. Lausanne, Switzerland. Available from: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olympic-charter/> Ukrainian
7. Official page "Olympic Stork: NOC of Ukraine", 2019. Available from: <http://lelechenya-noc.org/archives/3793>. Ukrainian
8. Environmental protection is everyone's concern. Olympic Academy of Ukraine, 2020. Available from: <http://oau-ukr.com/diialnist-oau/olimpiiskyi-sport/okhorona-dovkillia.html>. Ukrainian
9. Polievsky SA. Sports ecology: Textbook. M.: Infra-M, 2017. 256 p. Russian
10. Regulations on the activities of the Commission "Sport and Environment" of the NOC of Ukraine, 2020. Available from: <http://noc-ukr.org/about/structures/commissions/environment/regulation>.

11. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.). К.: Інтелсфера, 2000. 360 с.
12. Программа ООН по окружающей среде. Доступно: <https://www.unenvironment.org/ru/explore-topics/obzor-sostoania-okruzausei-sredy>
13. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник/ авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середя, Т. Тимочко. К.; 2011. 392 с.
14. Стратегические меры программы ООН по окружающей среде, направленные на решение экологических проблем. Доступно: <http://www.unep.org/gc/gc22/Document/K0360199-r.doc> (дата звернення: 5.08.2020).
15. Філософський словник/Під ред. В.І.Шинкарука. Київ: Головна редакція українсько-радянської енциклопедії, 1986. 798 с.
16. Хайрулліна ЮО. Світоглядна культура особистості: структурно-функціональний аналіз: монографія. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 235 с.
17. Цыганенко ОИ, СклярOVA НА. Экология физической культуры и спорта как наука и перспективы ее преподавания в вузах физического воспитания и спорта. *Физическое воспитание студентов*. 2012:109-114.
18. A Swedish Strategy for Sustainable Development – Economic, Social and Environmental. Swedish Ministry of the Environment, 2004. 24 p.
19. Anastasiadis S. Olympics and Sustainability. Oxford Brookes University, 2012. Available from: <https://radar.brookes.ac.uk/radar/items/72dffd8-e3b8-9cce-a37b-c3d01349a4ad/1/>
11. Agenda for Action for the 21st Century: Adopted by the United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro (Planet Earth Summit, 1992). K.: Intelsfera, 2000. 360 p. Ukrainian
12. United Nations Environment Program. Available from: <https://www.unenvironment.org/ru/explore-topics/obzor-sostoania-okruzausei-sredy>
13. Sustainable development of society: textbook / author: A. Sadovenko, L. Maslovskaya, V. Sereda, T. Tymochko. K.; 2011. 392 p. Ukrainian
14. Strategic measures of the UN Environment Program aimed at solving emerging environmental problems. Available from: <http://www.unep.org/gc/gc22/Document/K0360199-r.doc> (accessed: 5.08.2020)
15. Philosophical Dictionary / Edited by V.I. Shinkaruk. Kyiv: Main edition of the Ukrainian-Soviet encyclopedia, 1986. 798 p. Ukrainian
16. Khairullina YuO. Worldview culture of personality: structural and functional analysis: monograph. K.: Published by NPU named after M.P. Drahomanov, 2011. 235 p. Ukrainian
17. Tsyganenko OI, Sklyarova NA. Ecology of physical culture and sports as a science and prospects of its teaching in universities of physical education and sports. *Physical education of students*. 2012:109-114. Russian
18. A Swedish Strategy for Sustainable Development – Economic, Social and Environmental. Swedish Ministry of the Environment, 2004. 24 p.
19. Anastasiadis S. Olympics and Sustainability. Oxford Brookes University, 2012. Available from: <https://radar.brookes.ac.uk/radar/items/72dffd8-e3b8-9cce-a37b-c3d01349a4ad/1/>

20. Dacosta L. Environment and Sport. An International overview. 1997. Porto, Portugal. 294 p.
 21. Duffy A. The Olympic Agenda 2020: A Global Reset for Sport, Sustainability and Legacies. 2015. Available from: <http://tsss.ca/2015/03/the-olympic-agenda-2020-a-global-reset-for-sport-sustainability-and-legacies/>
 22. International Federation of Physical Education, Fitness and Sports Science Association, Reg. No.594. Available from: <http://www.ifpefssa.org/>
 23. IOC Sustainability strategy: Executive summary. IOC, 2016. Available from: <http://touchline.digipage.net/1-1>.
 24. Karamichas J. Olympic Games and the Environment: Sport Canada. Queen's University, Belfast, UK. 2013. 224 p.
 25. Lewin-Benham A. Eco-Education for Young Children: Revolutionary Ways to Teach and Learn Environmental Sciences. Routledge, 2019. 340 p.
 26. Long-term strategy for sport and the environment of the United Nations Environment Programme. Twenty-second session of the Governing Council. Global ministerial environment forum: UNEP. Nairobi, 2003. Available from: http://www.unep.org/spanish/sport_env/documents/michezo_strategy.pdf
 27. McCullough BP, Kellison TB. Routledge Handbook of Sport and the Environment. Routledge, 2017. 468 p.
 28. Saving Mount Everest – Waste Management Project. Available from: <http://www.savingmouteverest.org/index.php?id=67&L=1>
20. Dacosta L. Environment and Sport. An International overview. 1997. Porto, Portugal. 294 p.
 21. Duffy A. The Olympic Agenda 2020: A Global Reset for Sport, Sustainability and Legacies. 2015. Available from: <http://tsss.ca/2015/03/the-olympic-agenda-2020-a-global-reset-for-sport-sustainability-and-legacies/>
 22. International Federation of Physical Education, Fitness and Sports Science Association, Reg. No.594. Available from: <http://www.ifpefssa.org/>
 23. IOC Sustainability strategy: Executive summary. IOC, 2016. Available from: <http://touchline.digipage.net/1-1>.
 24. Karamichas J. Olympic Games and the Environment: Sport Canada. Queen's University, Belfast, UK. 2013. 224 p.
 25. Lewin-Benham A. Eco-Education for Young Children: Revolutionary Ways to Teach and Learn Environmental Sciences. Routledge, 2019. 340 p.
 26. Long-term strategy for sport and the environment of the United Nations Environment Programme. Twenty-second session of the Governing Council. Global ministerial environment forum: UNEP. Nairobi, 2003. Available from: http://www.unep.org/spanish/sport_env/documents/michezo_strategy.pdf
 27. McCullough BP, Kellison TB. Routledge Handbook of Sport and the Environment. Routledge, 2017. 468 p.
 28. Saving Mount Everest – Waste Management Project. Available from: <http://www.savingmouteverest.org/index.php?id=67&L=1>

29. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2014a. Ecological Sciences for Sustainable Development. Available from: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/capacity-building-and-partnerships/educational-materials>
30. World Health Organization. Regional Office for Europe. Healthy living: what is a healthy lifestyle? Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. 1999. 19 p.
29. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2014a. Ecological Sciences for Sustainable Development. Available from: <http://www.unesco.org/new/en/natural-sciences/environment/ecological-sciences/capacity-building-and-partnerships/educational-materials>
30. World Health Organization. Regional Office for Europe. Healthy living: what is a healthy lifestyle? Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. 1999. 19 p.

Автори засвідчують про відсутність конфлікту інтересів.

Інформація про авторів:

ІМАС Євген Вікторович

*доктор економічних наук, професор,
ректор*

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
м Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-5261-6868

E-mail: rectorat@uni-sport.edu.ua

БІЛЬКО Богдан Єгорович

тренер з футболу

Академія футбольного клубу
«Шахтар», м Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-2489-0736

E-mail: bbilko@ukr.net

ЯРМОЛЮК Олена Володимирівна

*кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент*

Київський університет імені Бориса
Грінченка, м Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-1786-4759

E-mail: o.yarmoliuk@kubg.edu.ua

ШИ ШЕНЬВЕНЬ

аспірант

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
м Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-6955-0356

E-mail: 584574065@qq.com

Стаття надійшла 29 вересня 2020 року

Імас Є, Ярмолук О, Білько Б, Ши Шеньвень. Екологічна освіта в контексті формування сталого розвитку спорту. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2020; 2(4):10-26. DOI:10.28925/2664-2069.2020.2.2